MAKTABGACHA YOSHIDAGI BOLALARNING INTELLEKTUAL QOBILIYATILARINI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING O‘RNI VA AHAMIYATI

Djamilova Nargiza Nuritdinovna – Toshkent davlat pedagogika universiteti professori, p.f.d.
Niyozova Gulnoza Baxtiyor qizi - Guliston davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Bugungi kunda mamlakatimizda yangi jahon axborot-ta’lim muhitiga integrallashishga yo‘naltirilgan ta’lim tizimi barpo etilmoqda. Bu ta’lim jarayonini tashkil etishda zamonaviy texnik imkoniyatlarga javob beradigan sezilarli o‘zgarishlar bilan kuzatilmoqda. Axborot texnologiyalarining ta’lim sohasiga kirib kelishi ta’lim usullari va o‘qitish jarayonini yangicha yondashuv asosida tashkil etish shakllarini sifatli ravishda qulaylashtirib, o‘zgartirish imkonini bermoqda.

Barkamol avlod ta’lim-tarbiyasida turli texnologiyalarni, jumladan, raqamli texnologiyalarni tatbiq etish bugungi kunning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Maktabgacha ta’lim uzluksiz ta’limning birinchi turi bo‘libgina qolmay, balki ijodkor, ijtimoiy faol, ma’naviy jihatdan boy shaxsni shakllantiruvchi birinchi pog‘ona hamdir. Bola faoliyatining 80 foizini turli o‘yinlar, jumladan, didaktik o‘yinlar tashkil etadi [1].

O‘yin orqali bolalarda mashg‘ulotlar jarayonida muvaffaqiyatli bilim olishi, intelektual qobiliyatlari rivojlantiriladi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar barcha sohalarda keng qo‘llanilmoqda. Shuning uchun, yosh avlodning raqamli texnologiyalardan foydalanish savodxonligini shakllantirish maktabgacha ta’lim tashkilotlaridan boshlanishi maqsadga muvofiqdir.

Mavzuning dolzarbligi. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunining 5-moddasida “Ta’lim tashkilotlarida innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlash va o‘quv dasturlarini innova-tsion texnologiyalarni qo‘llagan holda amalga oshirish”, 46-moddasida esa pedagog xodimlarning majburiyatlari sifatida “Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan, o‘qitish va tarbiyaning ilg‘or hamda innovatsion shakllari va usullaridan foydalanishi” [2] -lozimligi ta’kidlangan.

Yuqorida bayon qilingan dalillardan ko‘rinib turibdiki, maktabgacha ta’lim tizimiga ma’nan mukammal va intellektual rivojlangan shaxsni tarbiyalashda raqamli texnologiyalardan foydalanish, multimedia texnologiyasini joriy etish, tarbiyalanuvchilarni kompyuter bilan elementar tarzda foydalanishga o‘rgatish va maktab ta’limiga kompyuter savodi bilan tayyorlash, kompyuterni o‘yin vositasida

emas, balki ta'lim berish vositasi sifatida foydalanish hamda kompyuter o'yinlarida multimediani tatbiq etish bugungi kunning dolzarb masalalardan biri ekanligini ko'rsatadi.

Raqamli texnologiyalardan mashg'ulot jarayonida foydalanish natijasida quyidagi asosiy didaktik funktsiyalarni bajaradi:

- multimedia texnologiyasini qo'llash evaziga intellektual qobiliyatlari rivojlanadi;
- ta'limning interfaolligi tufayli bolalarning fikrlash qobiliyatlarini faollashtiradi va mashg'ulotlarni o'zlashtirilishining samaradorligi oshadi;
- real holatlarda namoyish qilinishi qiyin yoxud murakkab bo'lgan jarayonlarni modellashtirish va ko'rish imkoniyatini berishi bilan muhim hisoblanadi;
- mashg'ulotlarni o'zlashtirilishi faqat darajasiga ko'ra emas, balki bolalar erishgan mantiq va qabul qilishlarining darajasiga ko'ra ham samarali hisoblanadi;

MTMlarda kompyuterli ta'limning eng qulay va samarali varianti - multimedia texnologiyasiga asoslangan kompyuterli ta'limdir.

Bu esa MTTlarning ta'lim jarayoniga yangicha yondashuvdan iborat. Ta'lim sohasidagi multimedia texnologiyasi asosida o'rganiladigan material bolalarga bir vaqtning o'zida matn, audio, video, grafika, musiqa, tasvir va animatsiya ko'rinishida jozibali taqdim etiladi.

Bola miyasiga bunday "multimediali hujum" natijasida ta'lim samaradorligi ortadi, jumladan, S.S.G'ulomov va boshqalarning ta'kidlashicha, "O'quvchilar berilayotgan materiallarni ko'rish (video) asosida qabul qilsa, axborotni xotirada saqlab qolinishi 25-30%ga oshadi. Bunga qo'shimcha sifatida o'quv materiallari audio, video va grafika ko'rinishida mujassamlashgan holda berilsa, materiallarni xotirada saqlab qolish 75%ga ortadi".

Raqamli texnologiyalar sharoitida kompyuterli ta'limiy o'yinlar asosan bolalarga ta'lim berish, o'rganilgan materialni takrorlash va mustahkamlashga qaratilgan.

Shuningdek, ular o'rganiladigan materialga qiziqish o'yg'otish va uni bilishga intilish, havas qilish vazifalarini ham bajaradi.

Kompyuterli ta'limiy o'yinlarga quyidagilar kiradi: "Uy yasash", "Sonini top", "O'rta bo'ylisini aniqla", "So'z yasash", "Alifboni o'rganamiz", "Katakni to'ldir", "Ekologik o'yin" va hokazolar.

Ta'lim jarayoniga tatbiq etiladigan raqamli texnologiyalar odatdagi an'anaviy metodlarga nisbatan ma'lum bir afzalliklarga ega. Jumladan:

- tarbiyalanuvchilarning fikrlash qobiliyatini o'stiradi;
- tarbiyalanuvchi bir vaqtning o'zida ham ko'radi, ham eshitadi (miyaning o'ng va chap yarim sharlari bir vaqtda faollik ko'rsatadi);
- an'anaviy usullarga nisbatan ta'lim oluvchilarga o'rgatiladigan materialning hajmi ortadi;
- mashg'ulot davomida ta'lim oluvchilarni toliqtirmaslik uchun didaktik materiallarni animatsiyalar orqali uzatish imkoniyati mavjud;
- o'rganilayotgan materiallarni kichik qismlarga ajratgan holda namoyish etish yoki qayta namoyish etish mumkin.

Mashg'ulotlar jarayonida multimediali didaktik vositalardan foydalanishda tahlil, dialog, analogiya, savol-javob metodlaridan foydalanish yaxshi samara beradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida raqamli texnologiyalar vositalari asosida tashkil etiladigan mashg'ulotlar quyidagi talablarga javob bera olishi lozim:

- mashg'ulotda pedagogik va axborot texnologiyalar yordamida barcha didaktik tamoyil va qoidalarning aniq nisbatlarini ta'minlash;
- raqamli texnologiyalar asosida tarbiyalanuvchilarning qiziqishlari, intellektual qobiliyatlarini, layoqati va talablarini hisobga olish asosida ular tomonidan bilimlarning puxta o'zlashtirilishi uchun kerakli imkoniyatlarni yaratish;
- raqamli texnologiyalar vositalari asosida ta'lim-tarbiya jarayonining barcha bosqichlari mantiqiy va idrokliligini oshirish;

1-rasm. Maktabgacha ta'lim tashkiloti mashg'ulotlarida raqamli texnologiyalardan foydalanish shakllari

Hozirgi yosh avlodni eng ko'p qiziqtiradigan, eng yaqin, tanish va qulay his-tuyg'ularni uyg'otadigan ma'lumotlarni o'zlashtiradi. Shu sababli, zamonaviy maktabgacha yoshdagi bolaning motivatsiyasini oshirish va ta'limini yaxshilash, uning intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish va ta'lim faoliyati uchun ijobiy ta'sirga ega bo'lgan vositalardan biri bu raqamli texnologiyalardir. O'quv jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish bo'yicha pedagogik munozaralar anchadan beri davom etib kelmoqda. Ammo zamonaviy dunyoda bir joyda turish qiyin, shuning uchun biz xohlaymizmi yoki yo'qmi, raqamli texnologiyalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ta'lim jarayoniga kiritilgan.

Raqamli texnologiyalar nafaqat kattalar hayotining zaruriy va muhim qismiga, balki bolalarni o'qitish vositasiga ham aylandi. Raqamli texnologiyalar - bu bola bilan ishlashda uning rivojlanishiga yordam beradigan maxsus yo'nalish. Hozirda u mamlakatimizda hali yetarli darajada rivojlanmagan. Maktabgacha ta'lim tizimida raqamli texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiq, chunki tarbiyachi bola bilan bir tilda muloqot qilish uchun zamonaviy metodlar va yangi ta'lim texnologiyalari bilan qurollangan bo'lishi kerak. Hatto e'tiborini uzoq vaqt ushlab

turish juda qiyin bo‘lgan giperaktiv bolalar ham katta ekranda taqdim etilgan ma’lumotlarni, hatto turli o‘yinlar va musiqalar jo‘rligida katta qiziqish bilan qabul qilishadi.

Shunday qilib, maktabgacha ta’lim tashkilotlarining ta’lim-tarbiya jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanishning keng imkoniyatlari mavjud. Bu esa hozirgi davr talabi hisoblanadi.

Yuqorida bayon etilganlardan kelib chiqib quyidagi xulosalarni keltirish mumkin:

1. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarining ta’lim-tarbiya jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanishda elektron darsliklar, taqdimotlardan foydalanish samarali natija beradi. Shular qatorida, Internet ashyolaridan mashg‘ulotlar jarayonida foydalanish maqsadga muvofiqligi ko‘rsatildi.

2. Multimedia vositalari psixologik jihatdan bolalarning faollashuvi, diqqatining barqarorlashishi, bola miyasining ikkala yarim sharining bir vaqtda ishlashi, o‘rganiladigan materialga qiziqishlari va ishtiyoqining ortishi kabi psixologik jihatlarini tashkil etadi. Kompyuterli ta’limiy va rivojlantiruvchi o‘yinlardan foydalanishning pedagogik-psixologik jihatlari yangicha texnologik yondashuvda asoslab berildi.

3. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida multimedia texnologiyasi asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarning samaradorligini oshirish yo‘llari yoritib berildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020 yil 23 sentyabr, O‘RQ-637-son.

2. Abduqodirov A.A., Begmatova N.X. Maktabgacha ta’lim muassasalarida multimedia texnologiyasidan foydalanish uslubiyoti (o‘quv-uslubiy qo‘llanma). – Qarshi: Nasaf, 2011. -257 b.

3. Begmatova N.X. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarining ta’lim-tarbiya jarayoniga multimediaga asoslangan kompyuter o‘yinlarini qo‘llash // Zamonaviy ta’lim 2023, 3(112), 59-67 b.

4. G.Rasulova, F.Tashtayeva Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning Intellektual salohiyati rivojlanishidagi dolzarb masalalar // Academic research in educational sciences volume 1 | issue 3 | 2020, 1276-1280 b.

5. G.Niyozova Raqamli texnologiyalar sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalarni intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish / GulDU axborotnomasi 2023/3 (103), 134-138 b

6. G.Niyozova Yosh avlodni intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishda raqamli texnologiyalar o‘rni va ahamiyati / UzMU xabarlari 2023 1/6/1 130-133 b